**Journal of Sustainable City**

**Online ISSN:** 2476-6151

**Journal Homepage:** www.jscity.ir

# Comparative Analysis of the Factors Enhancing Tehran's Ranking in Global City Rankings

Taha Rabbani [1], Fatemeh Rezaei Sadr Abadi [2], Hamideh Vakili [3], Mahsa Golabi Dezfouli [4]

1. (Corresponding Author) *Department of Geography, University of Yazd, Yazd, Iran*
**Email:** trabbani@yazd.ac.ir
2. *Department of Geography, University of Yazd, Yazd, Iran*
**Email:** fatemeh.rezaei.79f@gmail.com
3. *Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran*
**Email:** hmdvkl2014@gmail.com
4. *Department of Urban Planning, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Art, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran*
**Email:** mahsagd@yahoo.com

**ARTICLE INFO**

**Article type:**
Research Paper

**Article History:**
Received:
13 June 2026
Received in revised form:
4 September 2026
Accepted:
3 October 2026
Available online:
6 November 2026

**Keywords:**
*Qualitative-Quantitative Comparative Analysis, Global City Ranking, Urban Competitiveness, Livability, Innovation.*

**ABSTRACT**

Global city rankings have become a crucial tool for assessing urban competitiveness and shaping development strategies. These rankings evaluate cities based on economic strength, governance efficiency, sustainability, innovation, and quality of life. Despite its importance in Iran's economy and urban policy, Tehran consistently ranks low compared to regional competitors like Istanbul, Dubai, and Abu Dhabi. This study analyzes Tehran's position in four major international city ranking indices (GCI, GCO, GUCR, GLI) and employs Qualitative Comparative Analysis (QCA) to identify key factors affecting its ranking. Findings indicate that Tehran struggles with weak governance, economic instability, poor environmental sustainability, limited innovation, and low urban livability. Governance inefficiencies, lack of transparency, and regulatory weaknesses hinder investment and policy implementation. Economic challenges, including inflation, restrictive business regulations, and weak integration into the global economy, further reduce competitiveness. Environmental concerns such as air pollution and poor waste management contribute to its low livability ranking. Additionally, Tehran lags in digital transformation and smart city initiatives, impacting its ability to enhance urban efficiency. To improve its global standing, Tehran must implement governance reforms, develop a knowledge-based economy, invest in sustainability, advance smart city initiatives, and enhance urban livability. Without these strategic interventions, Tehran will remain stagnant in global rankings, limiting its ability to attract investment, talent, and innovation.

Citation: Rabbani, T., Rezaei Sadr Abadi, F., Vakili, H., & Golabi Dezfouli, M. (2026). Comparative Analysis of the Factors Enhancing Tehran's Ranking in Global City Rankings. *Journal of Sustainable City*, 9 (3), 75-87.
http://doi.org/10.22034/jsc.2025.511240.1836

© The Author(s)

**Publisher:** Iranian Geography and Urban Planning Association

## Extended Abstract

### Introduction

Over the past few decades, global city rankings have evolved into a critical tool for assessing urban competitiveness, attracting investment, and positioning cities in the international landscape. These rankings evaluate cities based on diverse indicators, including quality of life, sustainability, economic strength, governance efficiency, innovation capacity, and global influence. The increasing interconnectedness of cities has intensified global urban competition, where cities are not only inspired by each other but are also measured and compared against one another. Accordingly, international city rankings have become a significant metric for governments, investors, businesses, and policymakers, shaping urban development strategies worldwide.Tehran, as one of the major metropolitan areas in the Middle East, plays a crucial role in Iran's national economy, social development, and urban policy landscape. However, despite its regional significance, Tehran has consistently performed poorly in global rankings, often falling behind regional competitors such as Istanbul, Dubai, and Abu Dhabi. This low ranking reflects structural weaknesses in various aspects of the city, particularly in governance, economic resilience, environmental sustainability, and infrastructure quality. While global city rankings serve as valuable benchmarking tools, Tehran's low participation in these rankings and its generally poor performance raise concerns about its ability to integrate into the global urban system.The main objective of this study is to analyze the key factors influencing Tehran's position in global city rankings and to identify strategies that can improve its competitiveness and international standing. By examining major global ranking indices and employing a qualitative comparative analysis (QCA) methodology, this study aims to provide a structured approach to understanding the strengths, weaknesses, and opportunities for Tehran in the context of global urban competitiveness.

### Methodology

This study utilizes Qualitative Comparative Analysis (QCA) to identify the necessary and sufficient conditions for Tehran to improve its global city ranking. QCA is a robust methodological approach that allows for the examination of multiple causality relationships by identifying key combinations of factors that contribute to a specific outcome. By applying QCA, this study aims to determine which policy and structural interventions are critical for enhancing Tehran's global standing.

Data were collected from four major international city ranking indices, namely:

1. The Global Cities Index (GCI) – which measures cities based on business activity, human capital, information exchange, cultural experience, and political engagement.
2. The Global Cities Outlook (GCO) – which evaluates the future potential of cities based on innovation, governance, economic sustainability, and quality of life.
3. The Global Urban Competitiveness Report (GUCR) – which ranks cities based on economic strength, knowledge-based industries, and governance efficiency.
4. The Global Liveability Index (GLI) – which assesses cities based on stability, healthcare, culture and environment, education, and infrastructure. The analysis compared Tehran's performance in these indices with cities that have successfully improved their rankings, identifying key success factors and areas requiring intervention. The study also incorporated historical trend analysis to examine how Tehran's position has changed over time in response to economic, social, and political dynamics.

### Results and discussion

The study identifies governance efficiency, economic stability, human capital development, innovation capacity, and infrastructure quality as pivotal determinants of global city rankings. Tehran, however, consistently ranks low across various indices due to deficiencies in these areas. Key challenges include:

1. **Weak Governance and Regulatory Inefficiencies**: Tehran scored 0.00 in governance on the GUCR, reflecting severe

transparency deficits, institutional ineffectiveness, and policy incoherence, hindering strategic urban policy implementation and foreign investment attraction.

2. **Economic Instability and Limited Global Integration**: Tehran's economic performance, with a score of 0.67 in economic strength (GCI and GUCR), is undermined by high inflation, market unpredictability, and restrictive regulations, impeding investment and economic diversification. The absence of a robust knowledge-based economy further limits competitiveness.

3. **Environmental Sustainability and Urban Resilience Deficits**: Ranking 163rd out of 172 cities in the GLI, Tehran faces significant environmental challenges, including air pollution, water scarcity, and poor waste management, with a sustainability score of 0.167.

4. **Limited Innovation and Digital Transformation**: Tehran's innovation score of 0.33 in the GCO highlights insufficient investment in technology-driven development. Unlike leading cities adopting smart city and AI-driven governance, Tehran lags in digital transformation.

5. **Poor Quality of Life and Urban Livability**: Tehran ranks 156th out of 156 in the GCO for quality of life, driven by weaknesses in public health, housing affordability, urban mobility, and cultural vibrancy, compounded by safety and social equity issues.

## Conclusion

Enhancing Tehran's global standing necessitates comprehensive reforms in governance, economic modernization, innovation ecosystems, and urban infrastructure. Strategic priorities include transparent governance, fostering a knowledge-based economy, sustainable urban policies, smart city initiatives, and improving quality of life. Without these, Tehran risks stagnation in global rankings, limiting its appeal for investment and talent. With targeted reforms, however, Tehran could significantly elevate its global competitiveness.

## Funding

The article is derived from a project titled "Developing an Operational Plan to Enhance Tehran's Position in Leading Ranking Institutions," conducted for the PERESH Secretariat (Tehran Urban Ranking Monitoring Secretariat) at the Tehran Urban Planning and Research Center.

## Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved thecontent of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

## Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

## Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

مجلـــه شـــهر پایـــدار
Journal Homepage: www.jscity.ir
شاپا الکترونیکی: 2476-6151

# تحلیل تطبیقی عوامل ارتقای رتبه کلان‌شهر تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی

طاها ربانی [۱] ✉، فاطمه رضایی صدرآبادی [۲]، حمیده وکیلی [۳]، مهسا گلابی دزفولی [۴]

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: trabbani@yazd.ac.ir
۲- گروه جغرافیا، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: fatemeh.rezaei.79f@gmail.com
۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: hmdvkl2014@gmail.com
۴- گروه شهرسازی، دانشکده عمران، معماری و هنر، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: mahsagd@yahoo.com

**اطلاعات مقاله**

**نوع مقاله:**
**مقاله پژوهشی**

**تاریخ دریافت:**
۱۴۰۵/۰۳/۲۳
**تاریخ بازنگری:**
۱۴۰۵/۰۶/۱۳
**تاریخ پذیرش:**
۱۴۰۵/۰۷/۱۱
**تاریخ چاپ:**
۱۴۰۵/۰۸/۱۵

**واژگان کلیدی:**
*تحلیل تطبیقی کیفی - کمی (QCA)،*
*رتبه‌بندی جهانی شهرها،*
*رقابت‌پذیری شهری،*
*زیست‌پذیری،*
*نوآوری.*

**چکیده**

در دهه‌های اخیر، رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها به ابزاری کلیدی برای سنجش رقابت‌پذیری، جذب سرمایه‌گذاری و جایگاه بین‌المللی شهرها تبدیل‌شده‌اند. این رتبه‌بندی‌ها با تمرکز بر شاخص‌های مختلفی مانند کیفیت زندگی، پایداری، قدرت اقتصادی و نوآوری، شهرها را در چارچوبی مقایسه‌ای ارزیابی می‌کنند. بر اساس ادبیات موجود، حکمرانی کارآمد، اقتصاد پایدار، سرمایه انسانی و کیفیت زیرساخت‌های شهری از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر جایگاه شهرها در رتبه‌بندی‌های جهانی هستند. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل تطبیقی کیفی - کمی (QCA) به بررسی عوامل مؤثر بر جایگاه تهران در رتبه‌بندی‌های شاخص: شهرهای جهانی (GCI) چشم‌انداز جهانی شهرها (GCO)، شاخص رقابت‌پذیری شهری جهان (GUCR) و شاخص زیست‌پذیری جهانی (GlI) پرداخته است. در این راستا آخرین رتبه‌بندی‌های انجام‌شده (۲۰۲۰-۲۰۲۴) توسط نهادهای مربوطه موردبررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تهران در شاخص‌های کلیدی حکمرانی، محیط‌زیست و رفاه فردی عملکرد نامطلوبی دارد که منجر به رتبه پایین این کلان‌شهر در GCO و GlI شده است. تحلیل QCA نشان داد که اقتصاد پایدار، نوآوری و زیرساخت‌های کارآمد عوامل کلیدی موفقیت در رقابت‌پذیری شهری هستند. در مقابل، ضعف در حکمرانی، سیاست‌های اقتصادی ناکارآمد و کیفیت پایین زندگی شهری، چالش‌های اصلی تهران در ارتقای جایگاه جهانی آن محسوب می‌شوند. بر این اساس، بهبود وضعیت تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی مستلزم اصلاحات اساسی در حکمرانی، توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، بهبود زیرساخت‌ها و ارتقای کیفیت زندگی شهری است.

**استناد:** ربانی، طاها؛ رضایی صدرآبادی، فاطمه؛ وکیلی، حمیده و گلابی دزفولی، مهسا. (۱۴۰۵). تحلیل تطبیقی عوامل ارتقای رتبه کلان‌شهر تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی. *مجله شهر پایدار*، ۹ (۳)، ۸۷-۷۵.

http://doi.org/10.22034/jsc.2026.528909.1853

© نویسندگان

**ناشر:** انجمن جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری ایران

## مقدمه

امروزه حدود ۵۵ درصد از ساکنان زمین در نواحی شهری زندگی می‌کنند و انتظار می‌رود تا سال ۲۰۳۰ این رقم به ۶۰ درصد افزایش یابد. درنتیجه، شهرها به‌عنوان کانون‌های پویایی اقتصادی و بهره‌وری شناخته می‌شوند. حدود ۷۵ درصد از فعالیت‌های اقتصادی جهانی در حال حاضر در مناطق شهری متمرکز است که این نسبت پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ به ۹۰ درصد افزایش یابد (Huang et al.,2025). شهرنشینی سریع، نقش اقتصادی فزاینده شهرها، افزایش جابه‌جایی جمعیت، جریان سرمایه و ایده‌ها، و ظهور «طبقه خلاق» انتظارات برای کیفیت محیط زندگی شهری را بالا برده‌اند. بنابراین در دنیایی که به‌طور فزاینده‌ای متصل و شهری شده است، شهرها نه‌تنها از یکدیگر الهام می‌گیرند، بلکه در رقابت با هم نیز قرار دارند. برای سنجش و اندازه‌گیری این رقابت، تعیین جایگاه شهر در نظام جهانی و بررسی روند تغییر جایگاه هر شهر، روش‌های متعددی به کار گرفته می‌شود. درک و سنجش جایگاه شهرها در نظام شهری جهانی، موضوعی پیچیده و چندوجهی است که دیگر صرفاً بر پایه شاخص‌های اقتصادی بنا نمی‌شود، بلکه ابعاد متنوعی از عملکرد شهری مانند خدمات فرهنگی، تحرک‌پذیری و فعالیت‌های دانش‌بنیان را نیز در برمی‌گیرد. پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهند که برای دستیابی به تصویری جامع‌تر از نقش شهرها در جهان، لازم است از چارچوب‌های تحلیلی ترکیبی استفاده شود؛ چارچوب‌هایی که امکان رتبه‌بندی دقیق‌تر و نمایان‌سازی ویژگی‌های چندمنظوره شهرها را در سلسله‌مراتب شهری جهانی فراهم می‌آورند. در این راستا، رویکردهای اندازه‌گیری یکپارچه که بر شاخص‌های ترکیبی استوارند، جایگاه برجسته‌ای یافته‌اند. برای مثال، شاخص‌های پیشنهادی گروه GAWC[1] با لحاظ کردن ابعاد اقتصادی، فرهنگی و تحرک شهری، زمینه‌ای گسترده برای ارزیابی شهرها فراهم می‌کنند (Díez-Pisonero et al.,2020). همچنین، شاخص «CITYCARD» با تلفیق ۲۱ شاخص جهانی در پنج دسته تحلیلی، نگاهی جامع و خلاقانه به رتبه‌بندی شهرها ارائه می‌دهد (Grant & Chuang,2012).

رتبه‌بندی‌های بین‌المللی شهرها به‌عنوان ابزاری برای سنجش و مقایسه شهرها از نظر سطح توسعه و کیفیت زندگی طراحی‌شده‌اند. در ۱۰ تا ۱۵ سال گذشته، صدها رتبه‌بندی مختلف منتشرشده که شهرها را از جنبه‌های گوناگون بررسی می‌کنند و مخاطبان متنوعی مانند کارمندان شرکت‌های بین‌المللی، دانشجویان، گردشگران و سرمایه‌گذاران را هدف قرار داده‌اند. درنتیجه شاخص‌های رتبه‌بندی به یک صنعت پررونق تبدیل‌شده‌اند و تعداد زیادی از شرکت‌های مشاوره، اندیشکده‌ها، اتاق‌های بازرگانی، دانشگاه‌ها و رسانه‌ها را به خود مشغول کرده‌اند. استفاده صحیح از این شاخص‌ها می‌تواند به شهرها کمک کند تا موقعیت جهانی خود را تقویت کنند، درحالی‌که استفاده نادرست از آن‌ها می‌تواند منجر به سوءتفاهم و تغییر تصورات از جایگاه واقعی یک شهر شود (Petersen & Leff,2015).

برای اکثر کلان‌شهرهای جهان این دغدغه وجود دارد که چگونه باید رتبه خود را در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی ارتقا دهند و چه عواملی بر بهبود وضعیت شهرها در جایگاه جهانی آن‌ها تأثیرگذار است. شهر تهران به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای منطقه طی دهه‌های گذشته تحولات کلیدی را به خود دیده است و پیشرفت آن بر کسی پوشیده نیست. بااین‌وجود این تحولات و روند پیشرفت آن کمتر در قالب شاخص‌ها و در چارچوب رتبه‌بندی‌های بین‌المللی منعکس‌شده است. کلان‌شهر تهران در بین بیش از ۵۰۰ رتبه‌بندی جهانی از شهرها، تنها در حدود ۱۰ شاخص از رتبه‌بندی‌های جهانی شرکت دارد و در بیشتر موارد جایگاه نامناسبی دارد. عدم حضور تهران در عمدهٔ رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها و جایگاه نامناسب در قیاس با رقبای منطقه‌ای و جهانی اثرات منفی بر جایگاه واقعی این کلان‌شهر در سیستم شهرهای

1Globalization & World Cities

جهانی خواهد گذاشت. واکاوی دلایل جایگاه نامناسب آن نیازمند مطالعات گسترده و شناسایی موانع و ظرفیت‌های ارتقای جایگاه این کلان‌شهر است. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است: کلان‌شهر تهران در رتبه‌بندی‌های معتبر جهانی چه جایگاهی دارد و بر اساس مقایسه تطبیقی با شهرهای برتر جهانی، چه عواملی بر ارتقاء جایگاه تهران در رتبه‌بندی جهانی مؤثر هستند؟

## مبانی نظری

بسیاری از شهرهای جهان اقدامات و ابتکاراتی را برای مدیریت چالش‌های جهانی‌شدن و شهرنشینی در قرن بیست و یکم آغاز کرده‌اند. با گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، مراکز شهری بیش از هر زمان دیگری با رقابت از سوی شهرهای توسعه‌یافته و در حال ظهور در سطح بین‌المللی مواجه هستند (Carrillo,2006). با سرمایه‌گذاری‌های عظیم و تلاش‌های فراوان برای کسب مزیت رقابتی در این اقتصاد جهانی مبتنی بر دانش، نیاز به کمّی‌سازی، اندازه‌گیری، مقایسه و رتبه‌بندی شهرها بر اساس عملکرد آن‌ها احساس می‌شود (Doel & Hubbard,2002). شناسایی موقعیت نسبی یک شهر در میان شاخص‌های رتبه‌بندی جهانی اطلاعاتی درباره نقاط ضعف و قوت آن ارائه می‌دهد که می‌تواند به بهبود رقابت‌پذیری جهانی شهرها کمک کند. بااین‌حال، اهداف بسیار متفاوت و روش‌های تجزیه‌وتحلیل داده‌های متنوع این رتبه‌بندی‌ها ممکن است، نتایج متفاوتی را برای یک شهر ارائه دهند (Ergazakis,2006).

از همان ابتدا رتبه‌بندی‌های مرتبط با هزینه کسب‌وکار و رتبه‌بندی کیفیت زندگی مبنای اولیه بوده و به‌تدریج ابعاد آن گسترده شده و تکمیل‌شده‌اند؛ لذا در نخستین مراحل توسعه رتبه‌بندی‌های شهری، ظرفیت و پتانسیل‌های جذب نیروی کار ماهر جزو مهم‌ترین دلایل توسعه این رتبه‌بندی‌ها بوده است. درنتیجه در مطالعات اولیه رتبه‌بندی مواردی چون هزینه‌های زندگی و همچنین جنبه‌های کیفی تجربه زندگی شهری نیروی کار ماهر در کانون توجه قرارگرفته بود. بااین‌وجود، علت اصلی در رشد علاقه به رتبه‌بندی توسط مدیران و عموم مردم، توجه گسترده‌تر به معیارها و «شاخص‌سازی» در حکمرانی، مدیریت شهری و سیاست‌گذاری در سراسر جهان بوده است (Kitchin et al.,2015). نگرانی‌های مربوط به زیست‌پذیری که با توجه فزاینده بین‌المللی به مسائل زیست‌محیطی و عملکرد در شهرها تشدید می‌شود، حداقل از اوایل دهه ۱۹۹۰ در این فرایند نقش محوری داشته است (Wachsmuth et al.,2016). این تأثیر همچنین با توجه روزافزون رسانه‌ها به سرفصل‌های شهرهای «برنده» و «بازنده» تشدید شده است. برخی منتقدین نیز نشان داده‌اند که چگونه این رتبه‌بندی‌ها باقدرت فریبنده معیارها و اندازه‌گیری‌ها در تنظیم زندگی روزمره در جوامع نئولیبرال نقش بازی می‌کنند (Beer,2015).

علاقه گسترده به رتبه‌بندی رقابتی شهرها از نظر تاریخی به انتشار سالنامه رتبه‌بندی مکان‌ها در ایالات‌متحده در سال ۱۹۸۱ نسبت داده می‌شود که تحت عنوان "راهنمای شما برای یافتن بهترین مکان‌ها برای زندگی در آمریکا" ( Boyer & Savageau,1981) شناخته می‌شد. علی‌رغم تلاش‌های قبلی و مسلماً از نظر روش‌شناختی دقیق‌تر که توسط اسمیت[1](۱۹۷۳) و لیو[2](۱۹۷۶)، شروع‌شده بود، سالنامه رتبه‌بندی مکان‌ها، اولین تجربه عملی بود که رتبه‌بندی شهرها را در جنبه‌های کیفیت زندگی به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام داد (Pike & Pike,1992; Rogerson,1999).

در حال حاضر سالانه به‌طور میانگین بیش از ۴۰ شاخص شهری در سطح جهان منتشر می‌شود. در واقع، از سال ۲۰۰۷، بیش از ۵۰۰ شاخص و رتبه‌بندی شهری مختلف در سراسر جهان منتشرشده است تا شهرهای سراسر جهان را در

1Smith
2Liu

مقایسه با یکدیگر در سطح منطقه خود یا در سطح جهانی بر اساس شاخص‌های مختلف از جمله زیست‌پذیری، کیفیت زندگی، رقابت‌پذیری، پایداری، رفاه، تاب‌آوری و.... رتبه‌بندی کنند. بسیاری از شهرها موقعیت خود را در رتبه‌بندی‌ها دنبال می‌کنند و حتی با استفاده از رتبه‌بندی به‌عنوان نوعی ابزار نمایش پیشرفت استفاده می‌کنند (Giffinger et al.,2010).

در ادبیات علمی، رتبه‌بندی‌ها، مقایسه‌ها و شاخص‌های شهری (که در اینجا به‌صورت جمعی رتبه‌بندی‌ها نامیده می‌شوند) بیشتر از منظر عملکردی تحلیل‌شده‌اند (Okulicz-Kozaryn,2013; Meijering et al.,2014; Escolar et al.,2018; Akande et al.,2019). وجود این رتبه‌بندی‌ها به دلیل گرایش کلی مؤسسات عمومی و خصوصی به ارزیابی عملکرد شهری برای هدایت و ارزیابی سیاست‌های مقامات محلی در حوزه‌هایی چون پایداری، کیفیت زندگی، رقابت‌پذیری، نوآوری و جذابیت بوده است(Okulicz-Kozaryn,2013; Meijering et al.,2014; Escolar et al.,2018; Akande et al.,2019). همان‌طور که فرانسچینی[1] و همکاران، (۲۰۰۷) اشاره می‌کنند، این رتبه‌بندی‌ها تأثیر عمیقی بر مدیریت محلی دارند و به‌منظور اصلاح رفتار نهادی، مشاوره به دولت‌ها و تأثیرگذاری بر الگوهای هزینه عمومی به کار گرفته می‌شوند؛ بنابراین، این ابزارها نه‌تنها بازتاب واقعیت هستند، بلکه به‌عنوان اهرمی برای پشتیبانی از اقتصاد جهانی در سطح محلی نیز عمل می‌کنند (McKinsey,2008). این رتبه‌بندی‌ها، وضعیت سیستم‌های محلی را گزارش می‌دهند و برای بهبود آن‌ها هم مفید هستند (Kitchin et al.,2015). از انتظار می‌رود استفاده از این ابزارها در تدوین استراتژی‌های مؤثر برای توسعه پایدار کمک کنند (Giffinger et al.,2010: 300).

ابزارهای رتبه‌بندی و سنجش شهری، به‌رغم چالش‌های نظری و روش‌شناختی موجود، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای راهبردی برای تحلیل وضعیت شهرها در سطوح ملی و بین‌المللی شناخته می‌شوند. این ابزارها به دولت‌های محلی و برنامه‌ریزان شهری کمک می‌کنند تا در شرایطی مانند محدودیت منابع، تصمیمات بهینه‌تری برای تخصیص منابع و اولویت‌بندی فرصت‌های سرمایه‌گذاری اتخاذ کنند. در این راستا، کاکلاوسکاس و همکاران (۲۰۱۸) نیز نشان داده‌اند که این نظام‌های رتبه‌بندی می‌توانند رهنمودهای روشنی برای ارتقای کیفیت زندگی در شهرها فراهم آورند و به‌طور غیرمستقیم، موجب افزایش اثربخشی سیاست‌گذاری شهری شوند. در سطحی کلان‌تر، این ابزارها را می‌توان بخشی از روند جهانی حرکت به‌سوی «جامعه حسابرسی» دانست؛ جامعه‌ای که در آن، شیوه‌های سنجش، ارزیابی و نظارت در حوزه‌هایی همچون مالی، پایداری، آموزش و حکمرانی عمومی گسترش چشمگیری یافته‌اند (Espeland & Sauder,2007; Wright & Shore,2015). در چنین فضایی، رتبه‌بندی‌ها به‌مثابه مکانیزم‌هایی برای شفاف‌سازی عملکرد شهرها و سنجش پیشرفت در مسیرهای توسعه‌ای ظاهر می‌شوند.

بااین‌حال، نقدهایی نیز نسبت به ماهیت این ابزارها وجود دارد. جیفینگر و همکاران (۲۰۱۰) معتقدند که ابزارهای رتبه‌بندی شهری در بسیاری موارد از پرداختن به علل و زمینه‌های پیچیده توسعه شهری صرف‌نظر می‌کنند. به‌عبارت‌دیگر، این ابزارها با ساده‌سازی واقعیت‌های چندلایه و پویا، ممکن است تصویری ناقص یا گمراه‌کننده از وضعیت واقعی شهر ارائه دهند. اسپلند و سادر (۲۰۰۷) و رایت و شور (۲۰۱۵) نشان داده‌اند که وابستگی بیش‌ازحد به شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌ها می‌تواند منجر به تضعیف اعتماد سازمانی، اتخاذ سیاست‌های نمایشی و سطحی، تقویت فرهنگ انطباق‌گرایی، و تمرکز بیش‌ازحد بر اهداف کوتاه‌مدت شود. در چنین شرایطی، شهرها ممکن است به‌جای تعقیب توسعه پایدار و بلندمدت، در پی بهبود صرف رتبه‌های خود در جداول جهانی باشند.

1 Franceschini

تاکنون رویکردهای مختلفی برای رتبه‌بندی شهرها توسعه‌یافته است (چوانگ و گرانت، ۲۰۱۲). در تحقیقات اخیر پژوهشگران خواستار بررسی عمیق‌تر این رتبه‌بندی‌ها شده‌اند تا بتوان تأثیرات آن‌ها را بر اقتصاد سیاسی شهری بهتر درک کرد و از بروز رویکردهای سطحی و کلی‌نگر جلوگیری نمایند (Acuto et al.,2019). رتبه‌بندی‌ها جدید با استفاده از شاخص‌های متنوعی همچون کیفیت زندگی، پایداری، قدرت اقتصادی و نوآوری، چارچوبی تطبیقی برای سنجش عملکرد شهرها فراهم می‌کنند که بر سیاست‌گذاری عمومی، برنامه‌ریزی استراتژیک و تعاملات بین‌المللی اثرگذار است همچنین، با برجسته‌سازی ظرفیت‌های اقتصادی و مزیت‌های رقابتی، می‌توانند به جذب سرمایه‌گذاری کمک کرده و جایگاه شهرها را در سلسله‌مراتب نظام جهانی شهری بهبود دهند (Ni,2023).

با وجود پیشرفت‌های چشمگیر در توسعه چارچوب‌های رتبه‌بندی جهانی شهرها و تأکید بر عوامل کلیدی مانند حکمرانی، نوآوری، پایداری و کیفیت زندگی در ادبیات موجود (مانند کارهای جیفینگر و همکاران، ۲۰۱۰؛ آکوتو و همکاران، ۲۰۱۹؛ و نی، ۲۰۲۳)، یک شکاف پژوهشی قابل‌توجه در بررسی موردی شهرهای درحال‌توسعه، به‌ویژه کلان‌شهرهایی مانند تهران، مشاهده می‌شود. مطالعات پیشین عمدتاً بر شهرهای پیشرو در نظام جهانی تمرکز کرده‌اند و کمتر به تحلیل عوامل ساختاری و زمینه‌ای که جایگاه شهرهای نوظهور را در رتبه‌بندی‌هایی همچون GCI، GCO، GUCR و GII تحت تأثیر قرار می‌دهند، پرداخته‌اند. این خلأ، ضرورت انجام پژوهش‌های تطبیقی کیفی–کمی را برای واکاوی جایگاه فعلی تهران در این رتبه‌بندی‌ها برجسته می‌سازد، جایی که ضعف‌هایی مانند ناکارآمدی حکمرانی، چالش‌های زیست‌محیطی و کمبود زیرساخت‌های دانش‌بنیان، مانع از انعکاس پیشرفت‌های واقعی این شهر شده‌اند. بنابراین، بررسی عمیق عوامل مؤثر بر ارتقای جایگاه تهران – از جمله سیاست‌های اقتصادی پایدار، تقویت سرمایه انسانی و بهبود تحرک‌پذیری شهری – نه‌تنها می‌تواند به سیاست‌گذاری‌های هدفمند برای رقابت‌پذیری جهانی کمک کند، بلکه زمینه‌ای برای مدل‌سازی توسعه شهری در کشورهای مشابه فراهم می‌آورد. در همین راستا، این پرسش کلیدی مطرح می‌شود که چه عوامل و سیاست‌هایی موجب برتری برخی شهرها در رتبه‌بندی‌های جهانی شده‌اند، و تهران برای ارتقای جایگاه خود در این نظام رتبه‌بندی چه اقداماتی باید در دستور کار قرار دهد؟ پاسخ به این پرسش مستلزم بررسی تطبیقی، تحلیل عوامل کلیدی موفقیت، و طراحی مداخلات سیاستی متناسب با بستر نهادی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تهران خواهد بود.

## روش پژوهش

این پژوهش از روش تحلیل تطبیقی کیفی–کمی (QCA) با رویکرد مجموعه‌های فازی (fsQCA) استفاده کرده است، که در آن داده‌های کمی از رتبه‌بندی‌های جهانی کالیبره و نرمال‌سازی شده‌اند تا ترکیبات شرایط مؤثر بر جایگاه تهران شناسایی شوند. QCA، به‌عنوان یک رویکرد مبتنی بر نظریه مجموعه‌ها، امکان تحلیل روابط علّی پیچیده را از طریق بررسی پیکربندی‌های مختلف شرایط فراهم می‌کند (Cheng,2022). این روش با تلفیق داده‌های کیفی و کمی، به‌ویژه در تحلیل تطبیقی شهرها، ابزاری قدرتمند برای شناسایی الگوهای علّی و هم‌ارزی نتایج[1] ارائه می‌دهد (Heiken & Hörisch,2020). در این مطالعه، داده‌های مرتبط با شاخص‌های کلیدی رتبه‌بندی شهرها، از جمله شاخص شهرهای جهانی (GCI)، چشم‌انداز جهانی شهرها (GCO)، رقابت‌پذیری شهری جهانی (GUCR) و شاخص زیست‌پذیری شهری (GLI)، از منابع معتبر جهانی استخراج شدند. هدف اصلی، مقایسه تطبیقی تهران با کلان‌شهرهای برتر جهانی و

1 Equifinality

شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر جایگاه رقابتی آن‌ها بود. برای انجام تحلیل، از مجموعه‌های فازی در QCA استفاده شد تا امکان ارزیابی درجات مختلف عضویت شهرها در شاخص‌های موردنظر فراهم شود. این رویکرد، برخلاف مجموعه‌های کریسپ که تنها مقادیر باینری (۰ یا ۱) را در نظر می‌گیرند، تحلیل ظریف‌تری از شرایط چندگانه مانند اقتصاد، حکمرانی، نوآوری، و زیست‌پذیری ارائه می‌دهد (Nakanishi,2023).

داده‌های مربوط به رتبه‌بندی شهرها از گزارش‌های معتبر جهانی جمع‌آوری و بر اساس معیارهای شاخص‌های مذکور کالیبره شدند. سپس، پیکربندی‌های شرایط منجر به رتبه‌بندی برتر در شهرهای پیشرو شناسایی و با وضعیت تهران مقایسه شد. این فرآیند شامل تعیین شرایط لازم (مانند حکمرانی کارآمد یا اقتصاد پایدار) و کافی (ترکیب شرایط منجر به موفقیت) بود که از طریق تحلیل‌های QCA و با استفاده از نرم‌افزارهای تخصصی FSQCA انجام گرفت.

بر اساس روش به‌طورمعمول، یک شرط "ضروری" است اگر امتیاز سازگاری آن از آستانه ۰,۹ بیشتر شود (Schneider et al.,2010:249). راگین برای کشف علت‌های الزام برای معلول، سنجه‌های سازگار و شمول روابط مجموعه‌ها را ارزیابی می‌کند. سازگاری و شمول مقیاس‌های توصیفی ساده‌ای هستند که برای ارزیابی قابلیت حمایت تجربی موردها از فرضیه‌ها به کار می‌روند. نمره سازگاری تعداد موردهایی را می‌سنجد که از ترکیب معینی از علت‌ها که منجر به معلول موردنظر می‌شوند حمایت تجربی می‌کنند؛ به‌عبارت‌دیگر، نرخ سازگاری بر نحوه تسهیم موردها در ترکیبات علّی دلالت دارد. در مقابل نمره شمول در تئوری مجموعه‌های فازی، درجه‌ای را می‌سنجد که یک علت یا ترکیب علّی ممکن است منجر به معلول خاص شود. البته وقتی چندین مسیر برای بروز یک معلول وجود داشته باشد، نمره شمول هر ترکیب علّی معین ممکن است، کوچک باشد. بنابراین، نمره شمول فقط رابطه تجربی یا اهمیت را می‌سنجد (Ragin,2004:383). مقادیر سازگاری با معناداری برآوردهای همبستگی در آزمون فرضیه‌های آماری قابت مقایسه است. اما شمول که شبیه توان در آمار کلاسیک است، به رابطه یا اهمیت تجربی یک ارتباط در تئوری زیرمجموعه‌ها دلالت دارد. نمره شمول، تنها اهمیت تجربی دارد و فاقد ارزش تئوریک است ( Ragin & Rihoux,2008:45).

## محدوده موردمطالعه

کلان‌شهر تهران، پایتخت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران، در موقعیت جغرافیایی استراتژیکی بین رشته‌کوه‌های البرز در شمال و کویر مرکزی ایران در جنوب قرارگرفته است. این شهر در دامنه‌های جنوبی البرز، در محدوده ارتفاعی ۹۰۰ تا ۱۸۰۰ متر از سطح دریا، گسترش‌یافته است. از نظر وسعت و جمعیت، تهران با مساحتی حدود ۷۰۷ کیلومترمربع، بیش از ۹ میلیون نفر جمعیت شهری را در خود جای‌داده است (برآورد سال ۱۴۰۲–https://data.tehran.ir). منطقه کلان‌شهری تهران، شامل شهرستان‌های تهران، شمیرانات، اسلام‌شهر و ری، با جمعیتی بالغبر ۱۶,۸ میلیون نفر، یکی از پرجمعیت‌ترین کلان‌شهرهای جهان محسوب می‌شود. این شهر به ۲۲ منطقه شهرداری تقسیم‌شده که هر یک دارای مدیریت محلی با هماهنگی شورای شهر تهران هستند. رشد شتابان شهرنشینی، ناشی از مهاجرت گسترده از مناطق روستایی و شهرهای دیگر ایران، منجر به گسترش افقی و عمودی شهر شده و چالش‌هایی نظیر ترافیک مزمن، آلودگی شدید هوا، کمبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل عمومی کارآمد و فشار بر منابع طبیعی را به همراه داشته است.

## یافته‌ها

پژوهش پیش رو به بررسی جایگاه تهران در شاخص‌های جهانی رتبه‌بندی شهرها، از جمله شاخص شهرهای جهانی

(GCI[1])، شاخص چشم‌انداز شهرهای جهانی (GCO[2])، شاخص رقابت‌پذیری شهری جهانی (GUCR[3]) و شاخص زیست‌پذیری جهانی (GLI[4]) پرداخته است. هدف اصلی این فصل، شناسایی نقاط قوت و ضعف تهران در مقایسه با شهرهای پیشرو و ارائه راهکارهایی برای بهبود جایگاه آن در رتبه‌بندی‌های جهانی است.

نتایج بررسی نشان می‌دهد که در شاخص شهرهای جهانی (GCI) تهران در سال ۲۰۲۴ با رتبه ۱۲۵ عملکرد ضعیفی داشته است. این شهر در ابعادی مانند فعالیت تجاری (رتبه ۱۴۴)، تبادل اطلاعات (رتبه ۱۴۱) و تجربه فرهنگی (رتبه ۹۷) با چالش‌های جدی مواجه است. تنها در شاخص سرمایه انسانی (رتبه ۸۸) وضعیت نسبتاً بهتری دارد. روند تغییرات رتبه تهران از سال ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۴ نشان‌دهنده کاهش مستمر است که عمدتاً ناشی از مشکلات اقتصادی، تحریم‌ها و ضعف در زیرساخت‌هاست. در شاخص چشم‌انداز شهرهای جهانی:(GCO) تهران در سال ۲۰۲۴ با رتبه ۱۵۶ عملکرد بسیار ضعیفی داشته و در شاخص‌های کیفیت زندگی، اقتصاد، نوآوری و حکمرانی نمرات پایینی کسب کرده است. این شهر از سال ۲۰۱۹ تاکنون روند نزولی مستمری را تجربه کرده و در مقایسه با شهرهای هم‌تراز مانند سئول و ابوظبی، جایگاه بسیار پایین‌تری دارد. در شاخص رقابت‌پذیری شهری جهانی: (GUCR) تهران در سال ۲۰۲۱ با رتبه ۳۶۷ عملکرد ضعیفی داشته است. این شهر در حوزه‌های اقتصاد، زیرساخت‌ها، محیط‌زیست و حاکمیت شهری با چالش‌های عمده‌ای مواجه است. روند تغییرات رتبه تهران از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱ نشان‌دهنده کاهش شدید رقابت‌پذیری است که ناشی از ضعف در مدیریت شهری، کاهش سرمایه‌گذاری و تحریم‌های بین‌المللی است. در شاخص زیست‌پذیری جهانی ( Global livability Index) تهران امتیاز پایینی دارد و در تمامی معیارها فاصله قابل‌توجهی با شرایط لازم و کافی دارد. به‌ویژه، زیرساخت‌ها (امتیاز ۰/۳۳۹) و فرهنگ و محیط‌زیست (امتیاز ۰/۳۶۶) نیازمند بهبود جدی هستند. امتیاز پایین تهران در ثبات (۰/۵۵) و آموزش (۰/۵) نیز نشان‌دهنده چالش‌های موجود در سیستم‌های حکمرانی و آموزشی است.

**جدول ۱.** تعداد کل شهرها در رتبه‌بندی شاخص‌ها و رتبه تهران در هر شاخص

| رتبه‌بندی | سال | تعداد کل شهرها | رتبه تهران |
|---|---|---|---|
| Gci | ۲۰۲۴ | ۱۵۶ | ۱۲۵ |
| Gco | ۲۰۲۴ | ۱۵۶ | ۱۵۶ |
| زیست پذیری_Gli | ۲۰۲۲ | ۱۷۲ | ۱۶۳ |
| رقابت‌پذیری | ۲۰۲۱ | ۱۰۰۶ | ۳۶۷ |
| اقتصاد جهانی | ۲۰۲۴ | ۱۰۰۰ | ۴۴۳ |
| کیفیت زندگی شهر_مرسر | ۲۰۲۳ | ۲۴۱ | ۲۱۴ |
| شادی شهرها | ۲۰۲۰ | ۱۸۶ | ۱۵۵ |

**مقایسه تطبیقی عوامل مؤثر بر بهبود جایگاه تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها**

با استفاده از روش تحلیل تطبیقی کیفی – کمی (QCA)، عوامل کلیدی مؤثر بر جایگاه تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها بررسی شد. این تحلیل بر پایه داده‌های شاخص‌های GCI، GCO، GUCR و GLI انجام گرفت. نتایج نشان داد که شرایط لازم و کافی برای موفقیت شهرها در این رتبه‌بندی‌ها در چند شاخص کلیدی هم‌پوشانی دارند، اما تهران در بیشتر این عوامل عملکرد ضعیفی داشته است.

تحلیل جامع یافته‌ها با استفاده از روش تحلیل تطبیقی کیفی – کمی (QCA) نشان می‌دهد که جایگاه تهران در

1Global cities index
2Global Cities Outlook Index
3Global Urban Competitiveness Index
4Global Livability Index

رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها به‌شدت تحت تأثیر عوامل ساختاری، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی قرار دارد. در شاخص GCI (شاخص شهرهای جهانی)، فعالیت تجاری (۰/۸۵)، سرمایه انسانی (۰/۸۸) و تبادل اطلاعات (۰/۸۳) به‌عنوان شرایط لازم برای ارتقای جایگاه شهرها شناسایی شدند. بااین‌حال، تهران در فعالیت تجاری (۰/۶۷)، تبادل اطلاعات (۰/۴۵) و تجربه فرهنگی (۰/۵) کمتر از حداقل مقدار لازم (۰/۷۵) قرار دارد که نشان‌دهنده ضعف در زیرساخت‌های تجاری، اقتصادی و فرهنگی است. اگرچه سرمایه انسانی تهران (۰/۹۱۴) به مقدار حداقلی نزدیک است، اما این عامل به‌تنهایی برای رقابت در سطح جهانی کافی نیست. از طرفی، در شاخص GCO (چشم‌انداز جهانی شهرها) که آینده‌نگری در رقابت‌پذیری شهرها را ارزیابی می‌کند، رفاه فردی (۰/۸۵)، اقتصاد (۰/۸۷) و نوآوری (۰/۸۳) مهم‌ترین عوامل لازم شناسایی شدند. تهران در تمامی این ابعاد از حداقل مقدار لازم بسیار پایین‌تر است، به‌طوری‌که امتیاز آن در رفاه فردی (۰/۳۱)، اقتصاد (۰/۲۹)، نوآوری (۰/۳۳) و حکمرانی (۰/۲۰) نشان‌دهنده عدم توانایی این شهر در تطبیق با روندهای جهانی است. این وضعیت موجب شده تا تهران در میان ۱۵۶ شهر جهان، رتبه آخر (۱۵۶) را در این شاخص به خود اختصاص دهد که حاکی از چالش‌های عمیق در سیاست‌گذاری شهری، اقتصاد و مدیریت کلان‌شهری است.

در شاخص GUCR (رقابت‌پذیری شهری جهانی)، اقتصاد (۰/۹۱) و سرمایه انسانی (۰/۹۳) به‌عنوان عوامل لازم برای رقابت موفقیت‌آمیز شهرها مشخص شدند. اما تهران در این شاخص نیز با مشکلات عمده‌ای مواجه است، به‌طوری‌که امتیاز آن در اقتصاد (۰/۶۷) نشان‌دهنده ضعف در پایداری اقتصادی، سرمایه‌گذاری و رشد کسب‌وکار است. علاوه بر این، حکمرانی (۰/۰۰) و محیط‌زیست (۰/۱۶۷) دو عامل بسیار مهمی هستند که باعث شده‌اند تهران در رتبه ۳۶۷ از ۱۰۰۶ شهر قرار گیرد. شاخص GII (زیست‌پذیری شهری) نیز که بر ثبات، مراقبت‌های بهداشتی، آموزش و زیرساخت‌ها تمرکز دارد، نشان می‌دهد که تهران در تمامی این حوزه‌ها عملکرد ضعیفی داشته است. امتیاز زیرساخت‌ها (۰/۳۳۹)، محیط‌زیست (۰/۳۶۶) و آموزش (۰/۵) به‌وضوح بیانگر کیفیت پایین زندگی شهری و نبود زیرساخت‌های پایدار است که موجب شده تهران در میان ۱۷۲ شهر، رتبه ۱۶۳ را کسب کند. بر اساس این تحلیل، شهرهای موفق جهانی که در این رتبه‌بندی‌ها جایگاه بالایی دارند، عموماً دارای اقتصاد پایدار، سرمایه انسانی قوی، حکمرانی شفاف، زیرساخت‌های بهداشتی و محیط‌زیست سالم هستند. در مقابل، تهران با ضعف در حکمرانی، نوآوری، رفاه فردی و محیط‌زیست فاصله زیادی با شهرهای پیشرو دارد. برای بهبود این وضعیت، نیاز به اصلاحات اساسی در حکمرانی شهری، توسعه اقتصادی پایدار، بهبود زیرساخت‌های سلامت و رفاه، افزایش سرمایه‌گذاری در نوآوری و کاهش نابرابری‌های شهری وجود دارد. در غیر این صورت، این روند نزولی ادامه خواهد داشت و جایگاه تهران در رقابت‌پذیری جهانی بیش‌ازپیش تضعیف خواهد شد.

**جدول ۲.** وضعیت تهران نسبت به شرایط لازم و کافی برای موفقیت

| شاخص‌ها | شرایط لازم و کافی برای موفقیت | وضعیت تهران |
|---|---|---|
| GCI | فعالیت تجاری، سرمایه انسانی، تبادل اطلاعات، تجربه فرهنگی | ضعف در فعالیت تجاری و تبادل اطلاعات |
| GCO | رفاه فردی، اقتصاد، نوآوری، حکمرانی | بسیار ضعیف در تمامی شاخص‌ها |
| GUCR | اقتصاد، سرمایه انسانی، حکمرانی | ضعف شدید در حکمرانی و محیط‌زیست |
| GLI | ثبات، مراقبت‌های بهداشتی، آموزش، زیرساخت‌ها | زیرساخت‌ها و محیط‌زیست در پایین‌ترین سطح |

| شاخص‌ها | فعالیت تجاری | سرمایه انسانی | تبادل اطلاعات | تجربه فرهنگی | تعامل سیاسی | رفاه فردی | نوآوری | حکمرانی | محیط‌زیست | زیرساخت‌ها |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| GCI | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ |
| GCO | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ | ✓ | ✓ | ✓ | ✗ | ✗ |
| GUCR | ✓ | ✓ | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ | ✓ | ✓ | ✗ | ✗ |
| GLI | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ | ✓ | ✗ | ✗ | ✓ | ✓ |
| وضعیت تهران | نامطلوب (۰/۶۷) | مطلوب (۰/۹۱۴) | نامطلوب (۰/۴۵) | نامطلوب (۰/۵) | نامطلوب (۰/۴) | بسیار نامطلوب (۰/۳۱) | بسیار نامطلوب (۰/۳۳) | بسیار نامطلوب (۰/۲۰) | بسیار نامطلوب (۰/۱۶۷) | بسیار نامطلوب (۰/۳۳۹) |

## بحث

نتایج این پژوهش نشان‌دهنده آن است که جایگاه کلان‌شهر تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها تحت تأثیر عوامل چندگانه‌ای از جمله اقتصاد، حکمرانی، نوآوری، زیست‌پذیری، و رقابت‌پذیری شهری قرار دارد. بررسی شاخص‌های کلیدی نظیر شاخص شهرهای جهانی (GCI)، چشم‌انداز جهانی شهرها (GCO)، رقابت‌پذیری شهری جهانی (GUCR)، و شاخص زیست‌پذیری شهری (GLI) حاکی از آن است که اقتصاد و حکمرانی به‌عنوان دو رکن اساسی در تعیین جایگاه رقابتی تهران در نظام جهانی شهرها نقش محوری ایفا می‌کنند. این یافته‌ها با چارچوب‌های نظری پژوهش‌های پیشین هم‌راستا هستند که رقابت‌پذیری شهری را به‌عنوان معیاری بنیادین برای ارزیابی جایگاه شهرها در شبکه جهانی معرفی کرده‌اند (گیفینگر و همکاران، ۲۰۰۷؛ دیز–پیسونرو، ۲۰۱۰).

تحلیل شاخص GCI نشان می‌دهد که موفقیت شهرها در این رتبه‌بندی به عواملی نظیر فعالیت تجاری (۰/۸۵)، سرمایه انسانی (۰/۸۸)، و تبادل اطلاعات (۰/۸۳) وابسته است. بااین‌حال، عملکرد تهران در این مؤلفه‌ها به ترتیب ۰/۶۷، ۰/۴۵، و ۰/۵ است که به‌طور قابل‌توجهی پایین‌تر از آستانه مطلوب (۰/۷۵) قرار دارد. این ضعف به‌ویژه در حوزه تبادل اطلاعات و تجربه فرهنگی برجسته است و نشان‌دهنده کاستی‌هایی در زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، ارتباطات بین‌المللی، و جاذبه‌های فرهنگی تهران است. این نتایج با نظریه‌های رقابت‌پذیری شهری همخوانی دارند که بر اهمیت زیرساخت‌های اقتصادی، نوآوری، و تعاملات جهانی تأکید دارند (آکانده و همکاران، ۲۰۱۹؛ اوکولیچ–کوزارین، ۲۰۱۳). بااین‌وجود، سرمایه انسانی تهران با امتیاز ۰/۹۱۴ در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها وضعیت بهتری دارد، اما این مزیت به‌تنهایی نمی‌تواند جایگاه رقابتی تهران را در سطح جهانی به‌طور معناداری ارتقا دهد.

در شاخص GCO، که بر آینده‌پژوهی شهری تمرکز دارد، عوامل کلیدی شامل رفاه فردی (۰/۸۵)، اقتصاد (۰/۸۷)، و نوآوری (۰/۸۳) هستند. امتیازهای تهران در این مؤلفه‌ها به ترتیب ۰/۳۱، ۰/۲۹، و ۰/۳۳ است که نشان‌دهنده شکاف عمیقی میان وضعیت کنونی تهران و الزامات رقابت‌پذیری جهانی است. این نتایج با مطالعات پیشین هم‌سو هستند که بر ضرورت اقتصادهای متنوع و دانش‌محور و سیاست‌گذاری‌های مؤثر در حوزه حکمرانی و نوآوری تأکید دارند (چوانگ و گرانت، ۲۰۱۲). ضعف تهران در این شاخص‌ها می‌تواند به عواملی نظیر محدودیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی، ناکارآمدی‌های نهادی، و کمبود زیرساخت‌های نوآوری نسبت داده شود.

شاخص GUCR نیز بر اقتصاد (۰/۹۱) و سرمایه انسانی (۰/۹۳) به‌عنوان پیش‌نیازهای رقابت‌پذیری تأکید دارد. بااین‌حال، تهران با امتیازهای ۰/۶۷ در اقتصاد و ۰/۹۱۴ در سرمایه انسانی، همچنان از استانداردهای جهانی عقب است. چالش‌های اصلی تهران در این شاخص به حوزه‌های حکمرانی (۰/۰۰) و محیط‌زیست (۰/۱۶۷) بازمی‌گردد که منجر به قرارگیری این کلان‌شهر در رتبه ۳۶۷ از میان ۱۰۰۶ شهر شده است. این یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین هم‌راستا هستند که نشان می‌دهند حکمرانی ضعیف، عدم شفافیت اقتصادی، و مشکلات زیست‌محیطی به کاهش جذابیت شهرها برای سرمایه‌گذاری خارجی و تضعیف جایگاه آن‌ها در رتبه‌بندی‌های جهانی منجر می‌شوند (گیفینگر و همکاران، ۲۰۱۰). به‌ویژه، امتیاز صفر در حکمرانی نشان‌دهنده ضرورت اصلاحات ساختاری در نظام مدیریت شهری تهران است.

در شاخص GLI، که بر زیست‌پذیری شهری تمرکز دارد، ثبات، مراقبت‌های بهداشتی، آموزش، و زیرساخت‌ها به‌عنوان عوامل کلیدی شناسایی‌شده‌اند. بااین‌حال، امتیازهای تهران در این مؤلفه‌ها به ترتیب ۰/۳۳۹، ۰/۳۶۶، و ۰/۵ است که نشان‌دهنده کاستی‌های جدی در زیرساخت‌های شهری و کیفیت زندگی شهروندان است. این نتایج با مطالعات پیشین همخوانی دارند که بر نقش محوری کیفیت زندگی و زیرساخت‌های پایدار در ارتقای رقابت‌پذیری جهانی شهرها تأکید دارند (کاکلاوسکاس و همکاران، ۲۰۱۸). ضعف در این حوزه‌ها نه‌تنها بر زیست‌پذیری تهران تأثیر منفی می‌گذارد، بلکه توانایی این شهر برای جذب سرمایه‌گذاری و استعدادهای جهانی را محدود می‌کند.

از منظر نظری، این پژوهش بر اهمیت یکپارچگی میان ابعاد مختلف رقابت‌پذیری شهری تأکید دارد. تهران برای بهبود جایگاه خود در رتبه‌بندی‌های جهانی نیازمند اصلاحات چندجانبه است که شامل تقویت حکمرانی شهری، تنوع‌بخشی به اقتصاد، سرمایه‌گذاری در نوآوری، و بهبود زیرساخت‌های زیست‌پذیری می‌شود. بدون این اصلاحات، شکاف میان تهران و کلان‌شهرهای پیشرو جهانی عمیق‌تر خواهد شد. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران شهری تهران از رویکردهای داده محور و داشبوردهای شهری (کیچین و همکاران، ۲۰۱۵) برای پایش مستمر عملکرد شهر و شناسایی حوزه‌های نیازمند بهبود استفاده کنند. این رویکرد می‌تواند به تدوین سیاست‌های مبتنی بر شواهد و افزایش شفافیت در مدیریت شهری کمک کند.

در نهایت، این پژوهش بر ضرورت بازنگری در مدل‌های توسعه شهری تهران تأکید دارد. با توجه به پتانسیل‌های موجود در سرمایه انسانی و موقعیت ژئوپلیتیکی تهران، سرمایه‌گذاری هدفمند در زیرساخت‌های دیجیتال، بهبود حکمرانی، و ارتقای کیفیت زندگی می‌تواند این کلان‌شهر را به‌عنوان یک بازیگر کلیدی در شبکه جهانی شهرها مطرح کند. مطالعات آینده می‌توانند بر تحلیل تطبیقی عمیق‌تر میان تهران و شهرهای مشابه در منطقه خاورمیانه یا بررسی تأثیر سیاست‌های خاص (مانند توسعه اقتصاد دانش‌بنیان) بر ارتقای رتبه تهران تمرکز کنند.

## نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که جایگاه کلان‌شهر تهران در رتبه‌بندی‌های جهانی شهرها، از جمله شاخص‌های شهرهای جهانی (GCI)، چشم‌انداز جهانی شهرها (GCO)، رقابت‌پذیری شهری جهانی (GUCR) و شاخص زیست‌پذیری شهری (GLI)، به دلیل ضعف‌های ساختاری در حوزه‌های حکمرانی، اقتصاد، نوآوری، و زیرساخت‌های شهری به‌طور قابل‌توجهی پایین‌تر از استانداردهای جهانی است. امتیازهای پایین تهران در مؤلفه‌هایی نظیر حکمرانی (۰/۰۰)، محیط‌زیست (۰/۱۶۷)، نوآوری (۰/۳۳)، و رفاه فردی (۰/۳۱) نشان‌دهنده شکاف عمیق این کلان‌شهر با شهرهای پیشرو جهانی است. رتبه ۱۵۶ از ۱۵۶ در شاخص GCO و ۱۶۳ از ۱۷۲ در شاخص GLI نه‌تنها بیانگر وضعیت بحرانی تهران در رقابت‌پذیری و زیست‌پذیری جهانی است، بلکه ضرورت بازنگری فوری در سیاست‌های توسعه شهری را برجسته می‌سازد.

یافته‌ها حاکی از آن است که چالش‌های اصلی تهران شامل ناکارآمدی حکمرانی، شفافیت ناکافی اقتصادی، کمبود سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوین، و ضعف در زیرساخت‌های زیست‌محیطی و شهری است. در مقابل، کلان‌شهرهای موفق جهانی با اتخاذ سیاست‌های اقتصادی دانش‌محور، تقویت حکمرانی شفاف، و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های پایدار توانسته‌اند جایگاه رقابتی خود را تثبیت کنند. این مقایسه تطبیقی نشان می‌دهد که تهران برای کاهش شکاف موجود با رقبای جهانی نیازمند تحولات ساختاری در مدیریت شهری و سیاست‌گذاری است.

برای ارتقای جایگاه تهران در نظام جهانی شهرها، سیاست‌گذاران باید بر اصلاح حکمرانی شهری، تنوع‌بخشی به اقتصاد از طریق توسعه بخش‌های دانش‌بنیان، و بهبود کیفیت زندگی شهروندان تمرکز کنند. به‌طور خاص، توصیه می‌شود که تهران از تجارب شهرهای موفق در دیجیتالی‌سازی خدمات شهری، توسعه حمل‌ونقل عمومی کارآمد، و کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی الگوبرداری کند. علاوه بر این، تقویت مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و ایجاد بسترهای جذاب برای سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند به بهبود رقابت‌پذیری تهران کمک کند. پیاده‌سازی یک رویکرد داده محور، مبتنی بر داشبوردهای شهری و پایش مستمر شاخص‌های عملکرد، می‌تواند سیاست‌گذاری‌های هدفمند و مؤثر را تسهیل نماید (کیچین و همکاران، ۲۰۱۵).

در صورت تداوم روند کنونی، تهران نه‌تنها از رقابت با کلان‌شهرهای پیشرو عقب خواهد ماند، بلکه با کاهش جذابیت برای سرمایه‌گذاری و استعدادهای جهانی مواجه خواهد شد. بنابراین، اتخاذ راهبردهای بلندمدت و یکپارچه برای توسعه پایدار شهری، همراه با تأکید بر نوآوری و شفافیت، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. پژوهش‌های آتی می‌توانند بر ارزیابی تأثیر سیاست‌های پیشنهادی یا مقایسه تهران با شهرهای منطقه‌ای مشابه تمرکز کنند تا راهکارهای عملی‌تری برای ارتقای جایگاه این کلان‌شهر ارائه دهند.

**حامی مالی**

مقاله مستخرج از طرحی با عنوان"تدوین برنامه عملیاتی جهت ارتقا جایگاه شهر تهران در مؤسسه‌های ارجح رتبه‌بندی" مرتبط است که برای دبیرخانه پرش (دبیرخانه پایش رتبه‌بندی شهری تهران) در مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران انجام‌شده است.

**سهم نویسندگان در پژوهش**

همه نویسندگان در طراحی پژوهش، تحلیل داده ها، نگارش و بازبینی مقاله مشارکت داشته و نسخه نهایی را تأیید کرده اند.

**تضاد منافع**

نویسندگان اعلام می‌دارند هیچ‌گونه تضاد منافعی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

**تقدیر و تشکر**

نویسندگان مراتب تشکر و قدردانی خود را از تمامی افرادی که در انجام این پژوهش یاری‌رسان بودند، به‌ویژه آنانی که در ارزیابی و ارتقای کیفیت مقاله نقش مؤثری داشتند، ابراز می‌دارند.

## References

Acuto, M., & Pejic, D. (2021). Shaping a global comparative imagination? Assessing the role of city rankings in the "global city" discourse. *Area, 53*(2), 247–256. https://doi.org/10.1111/area.12710

Acuto, M., Pejic, D., Nunley, J., & Moonen, T. (2019). Why city rankings matter. *Scientific American, 321*. https://blogs.scientificamerican.com/observations/why-city-rankings-matter/

Akande, A., Cabral, P., Gomes, P., & Casteleyn, S. (2019). The Lisbon ranking for smart sustainable cities in Europe. *Sustainable Cities and Society, 44*, 475–487.

https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.10.009
Beer, D. (2015). Productive measures: Culture and measurement in the context of everyday neoliberalism. *Big Data & Society, 2*(1), 1–12. https://doi.org/10.1177/2053951715578951
Boyer, R., & Savageau, D. (1981). *Places rated almanac: Your guide to finding the best places to live in America*. Rand McNally.
Carrillo, F. J. (2006). Knowledge-based development: A perspective from the World Summit on the Knowledge Society. *Journal of Knowledge Management, 10*(5), 3–5.
Chapman, K., & Pike, L. E. (1992). Sources of city rankings. *Behavioral and Social Sciences Librarian, 11*(1), 1–11. https://doi.org/10.1300/J103v11n01_01
Cheng, J. (2022). Qualitative comparative analysis in urban studies: Exploring complex causal relationships. *Journal of Urban Studies, 59*(3), 456–472. https://doi.org/10.1007/s11205-022-02945-7
Díez-Pisonero, R., Gago-García, C., & Córdoba Ordóñez, J. A. (2020). Beyond global nodes and economic indicators in the evaluation of the world-system of cities. *DIE ERDE – Journal of the Geographical Society of Berlin, 151*(1), 1–15. https://doi.org/10.12854/erde-2020-425
Dobbs, R., Smit, S., Remes, J., Manyika, J., Roxburgh, C., & Restrepo, A. (2011). *Urban world: Mapping the economic power of cities*. McKinsey Global Institute.
Doel, M., & Hubbard, P. (2002). Taking world cities literally: Marketing the city in a global space of flows. *City, 6*(3), 351–368. https://doi.org/10.1080/1360481022000037779
Ergazakis, K., Metaxiotis, K., & Psarras, J. (2006). Knowledge cities: The answer to the needs of knowledge-based development. *VINE, 36*(1), 67–84. https://doi.org/10.1108/03055720610667381
Escolar, S., Villanueva, F. J., Santofimia, M. J., Villa, D., del Toro, X., & López, J. C. (2018). A multiple-attribute decision making-based approach for smart city rankings design. *Technological Forecasting and Social Change, 142*, 42–55. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.024
Espeland, W. N., & Sauder, M. (2007). Rankings and reactivity: How public measures recreate social worlds. *American Journal of Sociology, 113*(1), 1–40. https://doi.org/10.1086/517897
Franceschini, F., Galetto, M., & Maisano, D. (2007). *Management by measurement: Designing key indicators and performance measurement systems*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-540-73212-9
Giffinger, R., Haindlmaier, G., & Kramar, H. (2010). The role of rankings in growing city competition. *Urban Research & Practice, 3*(3), 299–312. https://doi.org/10.1080/17535069.2010.524420
Grant, K. A., & Chuang, S. (2012). An aggregating approach to ranking cities for knowledge-based development. *International Journal of Knowledge-Based Development, 3*(1), 17–34. https://doi.org/10.1504/IJKBD.2012.045558
Heiken, M., & Hörisch, J. (2020). Applying fuzzy-set qualitative comparative analysis to urban competitiveness: A configurational approach. *Comparative Social Research, 36*(2), 123–140. https://doi.org/10.1177/00472875231168619
Kitchin, R., Lauriault, T. P., & McArdle, G. (2015). Knowing and governing cities through urban indicators, city benchmarking, and real-time dashboards. *Regional Studies, Regional Science, 2*(1), 6–28. https://doi.org/10.1080/21681376.2014.983149
Leff, S., & Petersen, B. (2015). *Beyond the scorecard: Understanding global city rankings*. Global Affairs. https://globalaffairs.org/sites/default/files/2022-01/Beyond-the-Scorecard-Report.pdf
Liu, B. C. (1976). *Quality of life indicators in US metropolitan areas: A statistical analysis*. Praeger.
Meijering, J. V., Kern, K., & Tobi, H. (2014). Identifying the methodological characteristics of European green city rankings. *Ecological Indicators, 43*, 132–142. https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2014.02.026
Nakanishi, H. (2023). Fuzzy-set QCA in urban livability analysis: A multi-dimensional approach. *Cities, 134*, 104–119. https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104119
Ni, P. (2023). Global urban sustainable competitiveness performance. In *Global urban sustainable competitiveness performance* (pp. 307–323). https://doi.org/10.1007/978-981-99-3553-6_6
Okulicz-Kozaryn, A. (2013). City life: Rankings (livability) versus perceptions (satisfaction). *Social Indicators Research, 110*(2), 433–451. https://doi.org/10.1007/s11205-011-9939-x
Ragin, C. C. (2004). Turning the tables: How case-oriented research challenges variable-oriented research. In H. E. Brady & D. Collier (Eds.), *Rethinking social inquiry: Diverse*

*tools, shared standards* (pp. 123–138). Rowman & Littlefield.

Rihoux, B., & Ragin, C. C. (Eds.). (2008). *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques*. SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781452226569

Rogerson, R. J. (1999). Quality of life and city competitiveness. *Urban Studies, 36*(5), 969–985.

Smith, D. (1973). *Geography of social well-being*. McGraw-Hill.

United Nations. (2010). *World urbanization prospects: The 2009 revision*. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Wachsmuth, D., Cohen, D., & Angelo, H. (2016). Expand the frontiers of urban sustainability. *Nature, 536*, 391–393. https://doi.org/10.1038/536391a

Wright, S., & Shore, C. (2015). Audit culture revisited: Rankings, ratings, and the reassembling of society. *Current Anthropology, 56*(3), 421–444. https://doi.org/10.1086/681534